

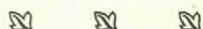
aardigen „voortrek” van sterntjes: éénlingen en groepjes tot vier stuks. Ze vlogen laag, vlak achter de binnenzijde van de buitenste duinenrij. De wind was westelijk en zuidelijk. De vogels maakten handig gebruik van de luchtstroomen langs de wanden van de duinketels. In een uur tijds passeerden er een dikke honderd.

In volgende jaren zijn de sterntjes weer teruggekomen in de Spinnenkop en aan de Ezelwei. Maar hun bescherming kon niet zoo doeltreffend meer zijn en wij kunnen nu aan de wateren van Overveen, Bloemendaal en Santpoort duidelijk merken, dat hun aantal is afgenomen.

Het is te hopen, dat wij, wanneer ooit de Nederlandsche duinen in hun vollen omvang Nationaal Park voor Nederland zullen worden, voldoende maatregelen kunnen nemen, om de verspreide sternkolonies te behouden, want zij zorgen voor levendigheid en schoonheid in een breeden zoom van waterland langs den binnenkant van het duin.

Zonder twijfel kunnen wij dat bereiken.

JAC. P. THIJSSSE.

VLIEGEND BOOMSCHORS.¹⁾

. . . . „de satyrs — een wild en onnut geslacht”

Zo ziet ge hem, en zo ziet ge hem niet; in zoverre is hij een echte satyr. Overigens heb ik tussen mijn goede vriend *Satyrus semele* L., de heivlinder, en de baardige bosgoden der Hellenen, niet de minste gelijkenis kunnen ontdekken, terwijl ik hem toch al jaren ken. Hoe ik kennis met hem gemaakt heb? Ik zat bij één van die „bloedende berken” — tafeltjes-welbereid voor allerlei insecten — te kijken, op een warme Julidag. Plotseling maakt zich een stukje boomschors van de sapboom los, een gevlekt iets schiet aan me voorbij, en verdwijnt in het niet. Spiedend doe ik een stap in de richting van de plek, waar ik de flits het laatst gezien heb. Ditmaal verheft een klein stukje van het zandpad zich in de lucht, stort zich op de sapberk, en verdwijnt.

Maar wat is dat daar voor schaduwplek, die niet verklaard kan worden uit schorsknobbels of spleten? Ik wijs er naar met mijn stok, en ziet, naast de schaduwplek klappt iets open, een paar oker-omrande „ogen” worden zichtbaar, verdwijnen, worden weer zichtbaar het wordt me duidelijk, dat hier een vlindertje zit te klapwieken. Ik haal de stok weg; het klapwieken houdt op, en ik kan de vlinder op mijn gemak bekijken. Eigenlijk zie ik niets anders dan een kop met ogen en antennen en één enkel vlak van een merkwaardig getekend, levend bruingrijs — „schorsgrijs” is wel de beste omschrijving. Ik begrijp nu, hoe het diertje zo plotseling verdwijnen kan: de natuur gaf het in deze kleur een passe-partout. De vlinder moet op het kale zand

1) Dit stukje berust, behalve op waarnemingen van mezelf, ook op waarnemingen van Th. Alberda, L. Boerema, D. Caudri, E. Elton, B. Kok, P. Nieuwdorp, N. Tinbergen en W. W. Varossieau. Tekeningen van Hannie ten Have en B. Meeuse. Foto's van N. Tinbergen.

nauwelijks meer opvallen dan op de plekken, waar arbeiders lang geleden hout gehakt hebben en de grauwe schilfers in het rond liggen; op dennestam nauwelijks meer dan op berk of bemoste muur.

Ik tracht de vlinder met de hand te pakken. Aan de bovenkant van het vlak schuift nu plotseling iets te voorschijn, een tweede vlak, een zoom, die fraai geelbruin, bijna oranje, gekleurd is; en bovenaan deze zoom staat een okeromrand, zwart vleugeloog somber te dreigen. Als ik mij niet laat afschrikken en mijn hand het dier steeds meer nadert, werpt het zich in de lucht en valt een paar meter verder op de grond neer.

Fig. 1. Een wijfje van *Satyrus semele* in rusthouding op dor berkenblad.

Van de opvallende structuur van daareven is niets meer te zien. Merkwaardig is de scheve stand van de vlinder, waarin de kop bijna niet deelt.

Ik zet mijn net over de vlinder heen, waarbij het dier stilletjes blijft zitten. Met een handbeweging jaag ik het nu op, en de vlinder vliegt naar de top van het net, die ik met mijn vrije hand omhoog houd. Hier kan ik het lichaam van mijn boom-schorsdier voorzichtig tussen duim en wijsvinger beetpakken en het met toegeklapte vleugels te voorschijn halen. Ik bekijk het met de loupe.

Zo van vlakbij, en in onnatuurlijke houding, lijkt het eigenlijk een heel bonte vlinder. Een franje van witte wimpers zet zij- en achterrand van de vleugels af. De „ogen” op de voorvleugel zijn zwart, met een klein wit kerntje, en omgeven door fraaie okergele vlekken. Oranje is de onderzijde van de voorvleugels, die ik straks al te zien gekregen heb. Warm donkerbruin glanst de vacht van lange „haren”, die dicht

bij het lichaam op de bovenzijde der achtervleugels ligt. Bruin is ook de grondkleur van de bovenzijde van voor- en achtervleugel, op de achtervleugel bijna geheel overdekt door een veldje van gelere en grijzere tinten in velerlei schakering. En al dat bonte moois verbergt de vlinder, die zich neerzet, met één slag: de bovenzijden der vleugels worden tegen elkaar geklapt, de voorvleugels heel ver teruggetrokken, zodat niet alleen de oranje onderzijde, maar ook het dreigende voorste vleugelooog geheel verdwijnt achter het bruingrijs van de achtervleugels. Dit blijkt zelf weer een mozaïek van allerlei kleuren: helderwitte, pikzwarte en bruingele schubben staan dooreen. Zij zijn niet helemaal in het wilde weg neergestrooid, want zwarte schubben verenigen zich met andere zwarte tot donkere lijntjes, die grillige boogjes op het oppervlak tekenen, met de holle zijde meest naar de vleugelwortel gekeerd; daartusschenin staan de lichtere, grijzige of bruinige partijtjes. Hier en daar ziet men zuiver witte vlekken, die van zo vlakbij naast de zwarte heel sterk in het oog vallen. Bekijk echter de vlinder in zijn natuurlijke omgeving van een eindje, dan is het effect heel anders! Van de honderden bandjes en lijntjes van de achtervleugels zijn er altijd wel een heleboel, die de voortzetting schijnen van schaduwplekjes of dode sprietjes in zijn omgeving. Hij verliest als het ware zijn omtrek. Zouden we alle schubben van de onderzijde van zijn vleugels kunnen afplukken, ze in een zak flink doorschudden en ze in geheel willekeurige volgorde weer inplanten, dan zouden we een monotoon getinte achtervleugel krijgen van een dood grijs, en dan zou de wonderlijke werking achterwege blijven.

Over dit „somalysse-effect” peinzend, geef ik mijn „geschubde wiekelaar” de vrijheid. Weinig vermoed ik, welke wondere dingen Satyrus ons nog te zien zal geven.

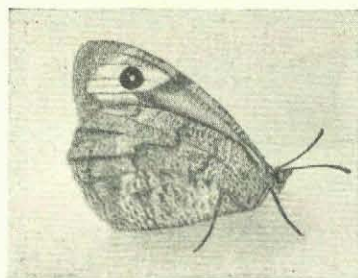

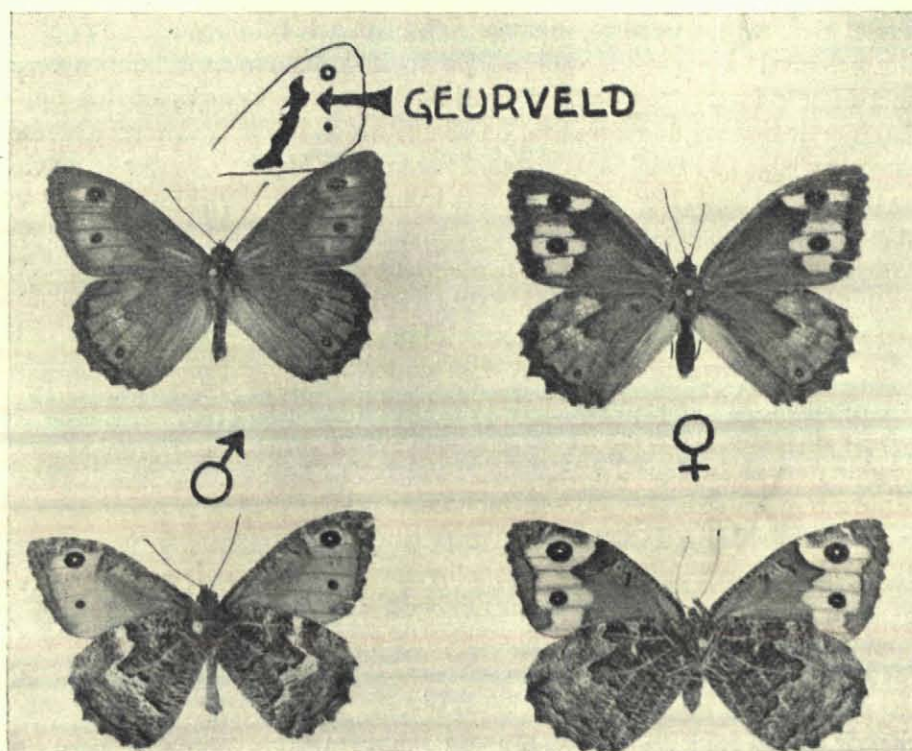
Fig. 2. Het „dreigende” vleugelooog.

Een paar dagen later moeten er op een sapboom grote vossen worden gekiekt. Erg vlot gaat dat niet: de dieren zijn schuw, en werpen zich, wanneer ze te dicht benaderd worden, de lucht in. Iedere keer, dat een grote vos dat doet, schiet pijlsnel een grijsbruin vlindertje te voorschijn, en jakkert even achter de vos aan. Wij ergeren ons. Op deze wijze zullen de vossen nooit tot rust komen. Wij besluiten de vlinder, die wij als indringer beschouwen, gevangenisstraf te geven. Hij wordt in het net geslagen. Wij halen hem eruit, bekijken hem . . . hij lijkt haast sprekend op de boomschorsvlinder, die ik enige dagen geleden in handen gehad heb! Maar deze vlinder is iets kleiner; over de onderzijde der achtervleugels loopt een lichte, bijna witte band. De vleugelogen zijn lang niet zo fraai, de gele vlekken er om heen niet zo goed ontwikkeld; het tweede oog is kernloos. Daarentegen ligt over de voorvleugels, beginnend aan de wortel en zich dicht achter de voorrand uitstrekkend naar de vleugeltop toe, een donkere schaduw, die bij mijn eerste exemplaar ontbrak.

De vlinderboeken brengen uitkomst: onze grote-vossen-jager is een mannetje van

de heidevlinder, *Satyrus semele* L. Het dier, dat ik enige dagen geleden in handen heb gehad, moet een wijfje zijn geweest.

Nu wij hen eenmaal kennen, vinden wij de volgende dagen steeds meer mannetjes en vrouwtjes van *Satyrus*. Op een middag langs een berkensingel lopend, zien we er bij een sapboom zelfs tien of twintig tegelijk. Het is niet gemakkelijk, om het aantal

Afb. 3. *Satyrus semele* zoals Prikkebeen hem ziet. Links mannetje, rechts wijfje. Bovenste rij: van de rugzijde gezien. Onderste rij: van de buikzijde gezien. Het mannetje is kleiner dan het wijfje, heeft een duidelijker lichte streep op de onderzijde van de achtervleugel, en draagt op de bovenzijde van de voorvleugel een veld van „geurschubben”.

juist te taxeren, want als dol vliegen de dieren bijna elke minuut op. Het lijkt ons, dat dit steeds het geval is, wanneer er iets voorbij komt vliegen of fladderen. Wat dat is, doet er weinig toe: vlinders, hommels, glazenmakers, torren, zelfs vallende berkeblaadjes en *Satyrus*' eigen schaduw, worden pijlsnel aangevlogen — soms van enige meters afstand! — en een eindje achtervolgd. Is een heidevlinder eenmaal in de lucht, dan wordt hij dikwijls op zijn beurt door een andere *Satyrus* aangevlogen, de om elkaar heen draaiende vlinders door een derde Verhalen schieten ons te binnen van Amerikaanse entomologen, die vermelden, dat er vechtlustige vlinders

bestaan, die zich als woedende horzels storten op in de lucht geworpen hoeden of zakdoeken. Deze verhalen hebben wij altijd als „Wild West-stories” beschouwd. Hier hebben wij nu een kostelijke gelegenheid, om ze aan de waarheid te toetsen.

Wij binden een berkeblad aan een touwtje en laten het achtereenvolgens voor verschillende van de op de grond zittende vlinders heen en weer dwarrelen. Bijna altijd volgt nu een aanvlucht (dit is een lelijk maakwoord, maar wie weet een beter term?). Blijft deze uit, dan constateren we steeds, dat de op grond zittende vlinder de witte streep over de achtervleugels mist; m.a.w. de vrouwtjes vliegen niet aan. Alleen de mannetjes zouden dus agressief zijn. Onwillekeurig moeten wij lachen. Zonder dat zij bedreigd worden, zouden de mannetjes zich blootgeven door een aanvlucht, waarbij zij zelf geen enkel wapen hebben om mee te dreigen? Het vrouwtje zou althans nog de „afschrikwekkende” okervlekken der voorvleugels kunnen tonen — maar dat blijft rustig zitten!

Even later wordt de zaak ons duidelijk. Een vrouwtje van *Satyrus* vliegt van het zandpad op en beweegt zich in de richting van de sapboom. Een mannetje schiet er als een flits op af. Het vrouwtje valt op de grond neer, het mannetje er vlak achter. Het mannetje zet zijn vleugeloog op en loopt rukkerig op het vrouwtje af, komt opzij van haar en maakt front naar het vrouwtje toe. Zijn kop is maar een paar centimeter van haar af. Steeds met rukjes frontmakend loopt het mannetje nu naar een plek, vlak voor de kop van het ♀, en staat „oog in oog” met haar. Hij is in de grootste opwindings. Zijn vleugeloog is nog steeds gehees. Zijn antennen zijn ver teruggetrokken, zodat ze loodrecht op zijn lichaams-as staan, en bewegen razend snel, een heel klein eindje voor- en achteruit, naar boven en naar beneden. Nu beginnen ook zijn vleugels te sidderen. De voorvleugels trekt hij hoog op . . . hij opent ze een eindje . . . in die stand maakt hij een buiging voor haar! Een antennetop van het ♀ beroert de donkere band, die over de bovenzijde van zijn voorvleugel ligt. Hij buigt nu de vleugels weer achterwaarts en drukt ze tegen elkaar; loopt dan, steeds frontmakend, snel naar een plek, vlak achter het ♀. De dieren kijken dus nu in dezelfde richting. Het ♂ loopt naar voren . . . maar het ♀ opent de vleugels, zodat de „ogen” zichtbaar worden, en loopt klapwiekend voor het ♂ uit, dat haar snel volgt. Als het ♀ stilzit, loopt hij weer frontmakend tot voor haar kop, en het spelletje herhaalt zich. Tenslotte verliezen ze elkaar uit het oog in een plok hei.

Den Haag.

(Wordt vervolgd).

B. J. D. MEEUSE.

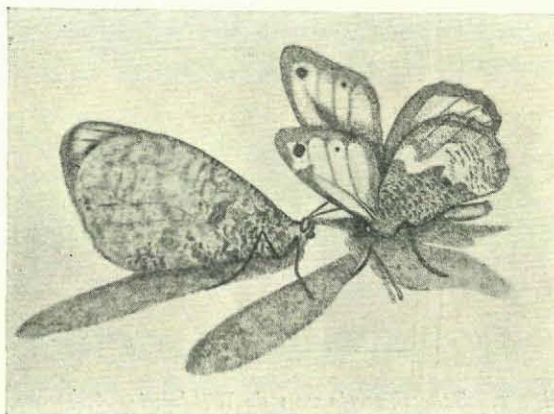

Fig. 4. *De buiging.*